

A HIPERTEXT SZÖVEGSÉGÉRŐL

KOLTAY TIBOR

Kísértet járja be Európát (...) És nemcsak Európát, hanem az információ egész világát: ez a kísértet a hipertext.¹

Ezt a találó megállapítást gyakran idézhetjük és jó okkal. Könyvtári-informatikai szakirodalma gyorsan növekszik, és szinte már követhetetlen. A hipertext divatossá, sőt divattá vált.

Ugyanakkor ismertségét az ellentmondásosság jellemzi. A nagyközönség szinte nem is hallott róla, de még a számítógépes szakemberek világában is sokszor „inkognitóban jár”.

Meghatározás

A hipertexttel kapcsolatos egyik jellemző szimptóma, hogy sokan panaszkodnak nehezen definiálható voltára. Mindezek ellenére a hipertext a következőképpen határozható meg.

Három alapvető összetevője van:

1. csomópontok (nodes);
2. az ezeket a csomópontokat összekötő kapcsolatok (links);
3. a csomópontok és az őket összekötő kapcsolatok létrehozásához és böngészéséhez szükséges eszközök.

A kapcsolatok döntő jellemzője, hogy nem nyelvi, hanem gépi úton, programesközökkel jönnek létre. Jellemző rájuk az is, hogy sokszorosak, sokoldalúak és többdimenziójúak.

A csomópontok között három alapmodell szerint képzelhetők el a kapcsolatok:

1:1 = egy kiindulópontnak egyetlen célpontja van, és vice versa;

n:1 = egy kiindulópontnak egyetlen célpontja van, de egy célpont több kiindulópontból érhető el;

1:n, illetve n:m = egy kiindulópont több célponthoz vezet, ami feltételezi megfelelő kiválasztási funkció beépítését.

A csomópontok tartalmazzák mindazt, amit összekötünk.

A hipertext esetében a csomópontokban verbális szöveget találunk. Ha viszont a csomópontokban (vagy azoknak legalább egyikében) a verbális szöveget álló és/vagy mozgókép és/vagy hang, továbbá bármilyen digitálisan tárolható és számítógéppel visszakereshető médium váltja fel, hipermédiáról beszélünk.

Bár a hipertext terminust² gyakran a hipermédiával szinonim módon használják, célszerűbb a kettőt egymástól elkülönítenünk.

A hipertext csomópontjai hagyományos kohéziós eszközökkel összekapcsolt, lezárt szövegek, pontosabban szövegegységek.

Amikor a hipertextben a fizikai hordozó adta korlát következtében lapoznunk kell, nem bomlanak fel a szövegegység határai. A lapozás ugyanis vagy a könyvolvasáskor is használatos, a lineáris előrehaladást segítő lapozáshoz hasonlóan (például a Page Down gomb lenyomásával) történik, vagy az új képernyőn új szövegegység kezdődik, és a lapozás csupán a két csomópont közötti gépi kapcsolat megvalósulása.

A kapcsolatok gépi eszközeit a csomópontokban sok esetben ikonok, vagy más nem verbális eszközök jelölik. Ezek nem képezik a csomópontok verbális szövegének részét, bár annak befogadását kétségkívül befolyásolják.

A csomópontok problémája rávilágít arra is, hogy a hipertext szövegségéről kettős értelemben kell beszélnünk: a csomópontok mint szövegegységek itt tárgyalta szövegsége mellett a hipertexttel mint egészszel is foglalkoznunk kell, amit a lineáris és nem lineáris szerveződés felől közelítve tehetünk meg.

Nem lineáris szerveződés

A szótárak, lexikonok szövegsége kapcsán JUHÁSZ JÓZSEF a hipertext említése (és vélhetően az 1983-ban még nem túl közismert jelenség ismerete) nélkül annak kardinális kérdéséhez hoz bennünket közelebb. JUHÁSZ ugyanis a szótárakat, lexikonokat nem pusztán betűrendbe szedett kisebb szövegek tartalmilag össze nem függő halmazának tekinti, hanem a szöveg fogalmát ezekre is kiterjeszti. Ehhez a szövegszerveződés két formáját különbözteti meg: a lineárisat és a radiálisat. A lineáris szerveződésű szövegek azok, amelyeket hagyományosan a „szöveg” kategóriájába be szoktunk sorolni. A lexikonok, törvénygyűjtemények szövegszerveződése radiális, de ezekben is megvan a lineáris szerveződés, például a szócikkekben. Éppen ezért helyesebb a radiális vagy lineáris szerveződés kisebb vagy nagyobb részvételi arányáról, dominanciájáról beszélnünk.³

A linearitás esetünkben kulcsfontosságú. A hipertext kapcsán leggyakrabban említett fő jellemző ugyanis a nem lineáris szerveződés, nevezetesen az, hogy a hipertext éppen a nem lineáris szerveződésre ad lehetőséget, pontosabban a hipertextet mint egészet a nem lineáris szerveződés dominanciája jellemzi.

A hagyományosan „szövegnek” minősített művekben a linearitás dominál, és az egészül ki a nem lineáris olvasás (korlátozott) lehetőségével.

A hagyományos szövegek több típusa és különösen a tudományos szövegek egy sor olyan jelet és metainformációt tartalmaznak, amelyek — többek között — a külső információforrásokkal való kapcsolatot jelzik. Ilyenek a lábjegyzet, a tartalomjegyzék, a tárgymutató, a bibliográfiai hivatkozások. Ezek mintegy megszakítják a lineáris olvasási folyamatot, és az olvasót közelebbi-távolabbi kontextusokhoz irányítják.

A hipertext éppen ezt a funkciót teljesíti ki.

A hipertextben a nem lineáris szerveződés nem kizárólagos. A csomópontok egy része egymással lineárisan (az előbbieken említett módon lapozhatóan) is összeköthető, de természetesen kell lennie nem lineáris kapcsolatoknak is, különben értelmét vesztené a hipertext. A szerző azzal, hogy alternatív módon bejárhatóvá generálja a hipertextet, a nem lineáris jelleget erősíti, ugyanakkor a hipertext olvasója szempontjából (az adott „olvasatban”) mindig lineáris.

Ha az utóbbit elfogadjuk, akkor a befogadást ketté kell bontanunk. A lineáris

„olvasat” ugyanis a befogadási folyamat eredménye, amelyet megelőz a hipertext nem lineáris „bejárásának” fázisa. Ez a fázis nem hagyományozott, és a nem hagyományos olvasási mód következtében az olvasók nincsenek felkészülve a hipertext használatára.

Ez és az információ esetenként igen jelentős mennyisége, továbbá a hipertext (a hagyományos könyvvel szemben) nehezen felmérhető mérete, valamint az alternatívák közötti választás kényszere a hipertextben való eltévedéshez és az olvasó intellektuális túlterheléséhez vezethet.

A túlnyomóan lineáris szerveződés ugyanis nemcsak megszokott, begyakorlott, hanem szigorú egymásutániségánál fogva kevésbé megterhelő, és gyakorlatilag egyértelműen orientál, hiszen a szöveg elejétől a végéig kell haladnunk.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a tájékozódás zavaraiért sokszor az adott hipertext hibás koncepciója, rosszul megírt volta a felelős.

Felszín és mély szerkezet

Kimondatlanul bár, de a hipertexttel kapcsolatos tanulmányok többségében a felszíni szerkezetek lineáris vagy nem lineáris voltáról esik szó, mint ahogy előbbi okfejtésünk is alapvetően a felszínre korlátozódott.

Valójában azonban ki kell mondanunk, hogy a hipertext nem lineáris volta azt jelenti, hogy benne a felszínen jelenik meg (kisebb-nagyobb teljességgel) a „szövegek” esetében csak a mély szerkezetben meglevő asszociatív jelleg.

Számítógépen megvalósuló technológiáról lévén szó, a hipertext a nem nyelvi síkon ugyanakkor túllép a számítógépes feldolgozás egy sor korlátján, mindenekelőtt abban, hogy tetszés szerinti egységekből áll, amelyeket nem kell az alkalmazónak közelebbről definiálnia, és nincs szükség formalizálásra sem. Ráadásul a hipertext a hagyományos, formai kritériumok szerint szelektáló számítógépes adatfeldolgozáshoz képest a jelentés mint rendezőelv nagyobb mértékű figyelembevételét teszi lehetővé.

A szövegség kritériumai és a hipertext

Ha meg akarjuk vizsgálni, hogy a fentiekben túl vannak-e a szöveg és a hipertext (mint egész) között elvi strukturális különbségek és hasonlóságok, a szövegség ismert kritériumait is át kell tekintenünk.⁴

A hipertext a csomópontok közötti gépi kapcsolattal új kohéziós eszközt használ, és a csomópontok között csak ezek a gépi kapcsolatok engedhetők meg a referenciális viszonyok kifejezésére. A kohézió hagyományos eszközei viszont háttérbe szorulnak, és csak a szövegegységenként funkcionáló csomópontokon belül használhatók.

A kohézió további eszköze a hipertextben a csomópontok közötti hierarchikus viszonyok kialakítása, amikor egy könyv fejezeteihez, bekezdéseihez hasonlóan egy-egy csomópont alárendelt csomópontokhoz vezet.

Koherenciáról már csak korlátozott értelemben beszélhetünk, mivel a hipertextnek nincs a hagyományos kritériumoknak megfelelő egységes témája.

Nehezen megválaszolható kérdés, hogy az említett eltévedést megelőző és az eltévedést követően útbaigazító navigációs eszközök, amelyeket hipertext rendszerekben találunk, a kohézió vagy a koherencia nem hagyományos eszközei-e.

Intencionalitás szempontjából azt mondhatjuk, hogy a létező hipertext rendszerek

többsége igen határozott célokra készült, ugyanakkor az intenciót a szerző viszi be a szövegbe, akinek a szerepe a hipertextben csökken, helyette nagyobb súlyt kap az olvasó és az általa képviselt akceptabilitás és szituacionalitás.

Az előbbi egyébként az olvasó preferenciáitól és olvasási szokásaitól függ, és ezek hagyománya még nem alakult ki a hipertext esetében. Hasonlóképpen hiányzanak az intertextualitás konvenciói is. A szituacionalitás tekintetében a viszonylag merev, hagyományos szöveget jelentősen túlszárnyalja a hipertext.

Az informativitás egyaránt megvan a hagyományos szövegekben, és a többszöri, alternatív olvasásra szánt hipertextben is, hiszen a befogadó számára mindenképpen van a szöveg vagy hipertext egy részének újdonságértéke.

Míg a hagyományos szövegszerkezetet csak korlátozott mértékben használhatja a szerző kifejezőeszközként, a hipertextben a tartalom és a szerkezet elválaszthatatlan egységet alkot. A hipertext esetében ugyanakkor nincs értelme a logikai és a fizikai struktúra megkülönböztetésének, mert nincs tulajdonképpen fizikai struktúrája, pontosabban csak a fizikai struktúra lehetőségeit biztosító hordozó van meg, maga a fizikai struktúra a logikai struktúra függvénye, azaz minden egyes olvasásnál más és más lehet.

Világosan látnunk kell, hogy — bár szétválasztottuk a hipertext egészének és a csomópontoknak mint szövegegységeknek a problémáját — a hipertext szövegségét ezek együttesen határozzák meg.

Az olvasó új szerepköre a hipertextben

A hipertextben való szabad mozgás újszerűsége mellett a hipertext befogadása még egy tekintetben jelentősen eltérhet a hagyományos szövegtől. Ez a befogadói és a létrehozói szerep esetenkénti váltakozása.

A hipertextben ugyanis az olvasás szabadságát minimális követelménynek is tekinthetjük, mert egyes rendszerekben az olvasó is írhat a dokumentumhoz kommentárokat, vagy át is dolgozhatja az eredeti anyagot. Ez persze alternatívaként kezelhető, nem kötelező felülrírnia az eredetit. A különböző változatok megőrzésével viszont lehetőség nyílik arra, hogy nyomon kövessük a dokumentum fejlődésének történetét, összehasonlítsuk az alternatív verziókat. Ezt szokták dinamikus hipertextnek nevezni, és sokan ezt tekintik a tulajdonképpen hipertextnek.

Van azonban statikus hipertext is, amely csak olvasható: nem engedi meg, hogy az olvasó változtasson rajta, és ezt sem zárhatjuk ki a hipertexttípusok köréből.

A befogadói és létrehozói szerepkör váltakozását olyan dialógushoz hasonlíthatnánk, amelyben a beszélgetőpartner (aki a kommunikáció szokásos menete során szintén e két szerepkört váltogatja) nincs jelen. Mindez ugyanakkor nem érinti a hipertextnek az előbbieken felsorolt alapvető jellemzőit.

Technológia és mítosz

A hipertext meghatározásának nehézsége abból is fakad, hogy a hipertext elnevezés több fogalmat takar, és jellemzésére több metaforát és szinonimát is használnak.

A hipertext elnevezést egyrészt korlátozó értelemben használhatjuk a hipermédiától a már említett módon való elkülönítésre.

Másrészt sokszor konkrét szoftvertermékeket is hipertextnek neveznek, ami nem

helyeselhető, mert a konkrét (és sok esetben tökéletlen) eszközöket az elvekkel keveri össze.

Harmadsorban a hipertextről mint mítoszlól is beszélhetünk, és éppen ez a mitikus jelleg az egyik indoka annak, hogy a hipertexttel mint technológiával kapcsolatos problémákat olyan széles körben figyelmen kívül hagyják.

Persze nemcsak „természetes úton keletkezett” mítoszlól, hanem — számítógépes termékről lévén szó — a reklámból eredő hamis ígéretekről is van szó.

Ígéretekből ugyanis nincs hiány, ugyanakkor a meglevő hipertext rendszerek csak többé-kevésbé felelnek meg az elvárásoknak. Valójában sok hipertext rendszer nem mutat kognitív hajlékonyságot, rugalmasságot. A meglevő rendszerekben a kapcsolatok például alig vannak szemantikailag specifikálva, létrehozásuk inkább csak ad hoc megállapított rokonság alapján történik. Vitathatatlan viszont az is, hogy esetenként túlzóak a hipertexttel szemben támasztott elvárások is.

Leghelyesebb a hipertextet szervezési elvnek tekintenünk, olyannak, mint például a betűrendezés elve.

Ez az elv aztán konkrét alkalmazásokban funkciók sorát jelenti. A hipertext tehát szervezőelv, amely azonban a technológia meghatározottságában érvényesül, tehát teljes egészében nem választható el az alkalmazásoktól, de egy-egy szoftverrel semmiképpen sem azonosítható.

Ha viszont utópiává fűjük fel, egyúttal a túlzott egyszerűsítés hibájába esünk. Ennek egyik jellemzője az, hogy a hagyományos számítógépes rendszerek rugalmasságát alábecsüljük.

A hipertext hasznosítása

A hipertext fontossága mindezeknek megfelelően alkalmazásaitól függ.

Mire jó tehát a hipertext?

Mindenekelőtt a kiérleletlen, rosszul körülhatárolt, hiányos információk gyűjtésekor hasznosítható, hiszen tetszőlegesen bővíthető.

A rosszul körülhatárolt információk tekintetében arról is van szó, hogy az emberi tanulásban a kezdeti ismerkedő és jól strukturált szakasz után egy egészen más fázis következik, amelyben többféle, egymással sokirányú kapcsolatban álló fogalmat kell elsajátítanunk, új és gyakran váratlan körülmények között. Ez a fázis már igen komplex, és már nem jellemző rá a jól strukturáltság. Ebben a haladó szakaszban nincs helye a túlzott egyszerűsítésnek, sokkal inkább arra van szükség, hogy a komplexitásra, ellentmondásokra, kivételekre mutassunk rá. Mivel egyetlen példa nem tárhatja fel komplex fogalmak és esetek fontos aspektusait, ezért ezeknek különböző szintű reprezentációit és a köztük levő analógiák illusztrációit kell biztosítanunk, amit a hipertext alapvetően képes nyújtani.

Előnyös a hipertext akkor is, amikor az általános gondolatmenet fonalának elvesztése nélkül kívánunk egy-egy részkérdést közelebről megvizsgálni.

Ehhez hasonló helyzet az, amikor egyazon művet több, egymástól eltérő olvasói réteg számára akarunk emészthetővé tenni.

Jól használható továbbá a hipertext akkor, amikor gyakran kell a szigorú szekvencialitásból kilépni. Ilyen a lábjegyzetek, bibliográfiai hivatkozások, szöszedetek stb. már említett használata.

Egy hipertext alkalmazás példája

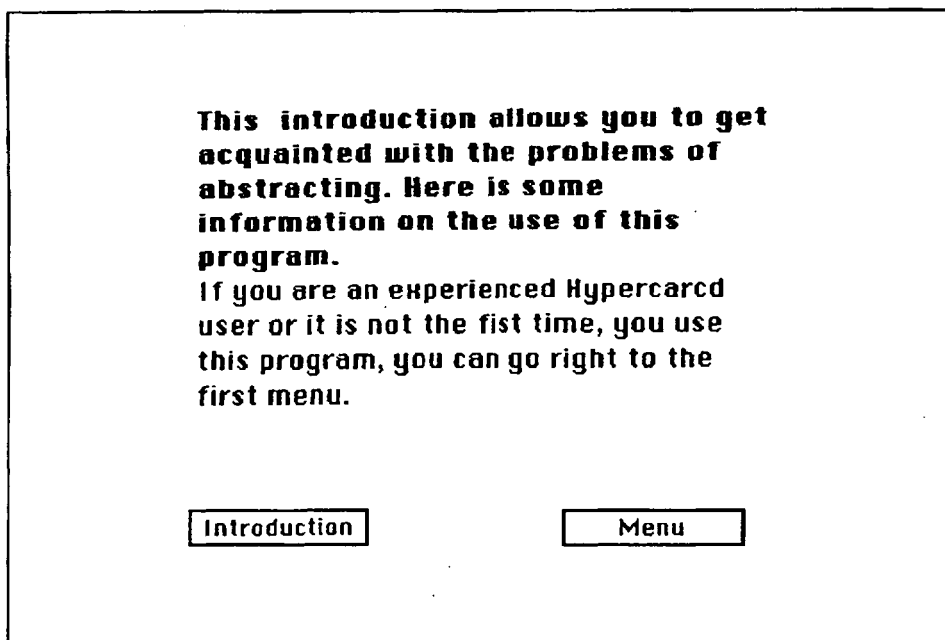
A fentiekben kifejtetteket egy saját hipertext alkalmazás példáján szeretném illusztrálni. Hangsúlyoznom kell, hogy ez a példa a rendelkezésre álló nagyszámú szoftver közül az egyik felhasználásával készült, és azon belül is a lehetséges számtalan hipertext alkalmazás közül egyet mutat be röviden.

Ez az alkalmazás angol nyelvű és elsősorban könyvtár szakos egyetemi hallgatók számára készült oktatóprogram. Referátumok (közlemények rövid, tömör összefoglalásai) készítésének főbb kérdéseivel foglalkozik, és lehetővé teszi, hogy az érdeklődő olvasó néhány részkérdést elmélyültebben is tanulmányozhasson.

A program neve AHTA (Advanced Hypertext Tutorial on Abstracting).

A program az Apple Macintosh gépeken futó és minden ilyen géppel együtt szállított Hypercard szoftverrel készült, amely hipermédia alkalmazások megvalósítására is használható.

A Hypercard alapegysége, ahogy azt neve is sugallja, egy képernyőnyi kártya. Ezek a kártyák automatikusan is felvesznek egy sorrendet, de — úgynevezett nyomógombok segítségével — tetszés szerinti kapcsolatok alakíthatók ki közöttük. A nyomógombok egérrel kattinthatók. A Hypercard szoftver fontos vonása, hogy a kártyák és a nyomógombok az ugyancsak a szoftverhez tartozó rajzoló és festőprogrammal tetszés szerint alakíthatók, az ezekkel az eszközökkel kevésbé jól bánók pedig kész nyomógombokat és ikonokat kapnak.

1. ábra

**Types of abstract:
indicative**

The indicative abstract indicates the content of the original. It contains general statements about the document and it is written to help the user to understand the scope of the original, but does not give details of its contents.

 Go back Go ahead

2. ábra

The abstractor reads the document with a view to gain an understanding of its contents and appreciation of its scope.

This is followed by a second (third, etc.) reading.

 Go ahead

3. ábra

Fontos eleme az AHTA programnak az is, hogy nemcsak a hipertext olvasható benne, hanem lehetőséget ad arra, hogy a téma egyik kiváló tankönyvének ide vonatkozó oldalait is elérhesse az olvasó, még hozzá közvetlenül, egyetlen nyomógomb segítségével. Ehhez a kiadó előzetes engedélyével scannerrel vittem be a szöveget, és egy szövegszerkesztő kezelte fájlban tároltam azt.

Az olvasó tehát lineáris szöveghez ugrik a hiperszövegből. Az ugrás természete itt a bibliográfiai hivatkozást tartalmazó lábjegyzethez hasonló, olyan, mintha azt íránk „lásd a tankönyvben”. A lényeges különbség az, hogy az ugrás nyomán maga a hivatkozott szöveg válik hozzáférhetővé, még hozzá úgy, hogy a teljes szöveget elolvashatjuk, majd egyszerű, gépi úton visszatérhetünk a hiperszövegnek ahhoz a pontjához, ahonnan elindultunk, és nem kell azon gondolkoznunk, hogy „hol is tartottunk”.

A programban vannak hagyományosnak tekinthető bibliográfiai hivatkozások is. Ezek megint csak gombnyomásra kaphatók meg, és gombnyomásra térhetünk tőlük a szöveghez vissza. A tankönyvre való hivatkozásokat azonban nem duplikáltam, hiszen ott a teljes szöveg megnézhető.

A program egésze lineárisan is olvasható, mindenekelőtt a „Következő oldal” (eredetileg „Go ahead”) és az „Előző oldal” („Go back”) nyomógombok segítségével.⁶

Az AHTA program statikus, csak olvasható hipertext.

A program főmenüjéből egy-egy téma almenüjébe jut az olvasó. Az itt kiválasztott témát megnyitva kapja az adott témát kifejtő képernyők sorát, amelyekből továbbléphet a részletesebb magyarázatokhoz. Nem kötelező azonban elmélyülnie egyetlen rész kérdésben sem, illetve kiválaszthatja azt a rész kérdést vagy azokat a rész kérdéseket, amelyeket alaposabban kíván tanulmányozni.

A részletes magyarázatot adó kártyák is lineárisan vannak egymáshoz fűzve, és mindegyikről automatikusan vissza lehet térni a felsőbb szintre egy ikonnal jelölt gomb megnyomásával.

A túlzott és ezért zavaró grafikai-tipográfiai sokféleséget elkerülendő, a nyitó kártyát és menükártyákat nem számítva, a program csak háromféle kártyát ismer.⁷ A témáról mélyebb ismereteket nyújtó kártyák kicsit eltérnek az általánosabb ismereteket nyújtó kártyáktól, és a hivatkozások egy katalóguskártyához hasonló háttér előtt jelennek meg. (Lásd a 4. ábrát és az azt megelőző magyarázatot.)

A program néhány bevezető kártyát is tartalmaz a hipertext általános és az AHTA konkrét felhasználásáról. Ugyanakkor — mivel lehetnek a hipertext olvasásában gyakorlott és/vagy vállalkozó kedvű felhasználók is — számukra lehetővé tettem, hogy átugorják a bevezetőt.

Ezt a kártyát mutatja az 1. ábra.

A 2. ábrán a felső (alapismereteket nyújtó) szint egyik kártyája látható. Az ezen szereplő ikonok a program összes kapcsolattípusát képviselik: itt vannak a lineáris előre és hátrafelé való lapozást biztosító „Go ahead” és „Go back” nyomógombok, a tankönyvi szöveghez vezető könyv ikon, az egy-egy rész kérdés alaposabb kifejtéséhez vezető nagyítóüveg ikon, valamint a bibliográfiai hivatkozásokat megmutató kérdőjel ikon. Természetesen ezek az ikonok is gombokat rejtnek maguk mögött.

Ugyancsak ez az ábra mutatja, hogy az olvasónak lehetősége van arra is, hogy visszatérjen egy-egy téma nyitó menüjéhez, ahonnan újakezdheti a hipertext olvasását az adott témában, vagy a főmenühöz visszalépve valamelyik más témában, illetve ki is

léphet a programból. A menühöz való visszatérés lehetősége egyébként minden felső szintű kártyán adva van.

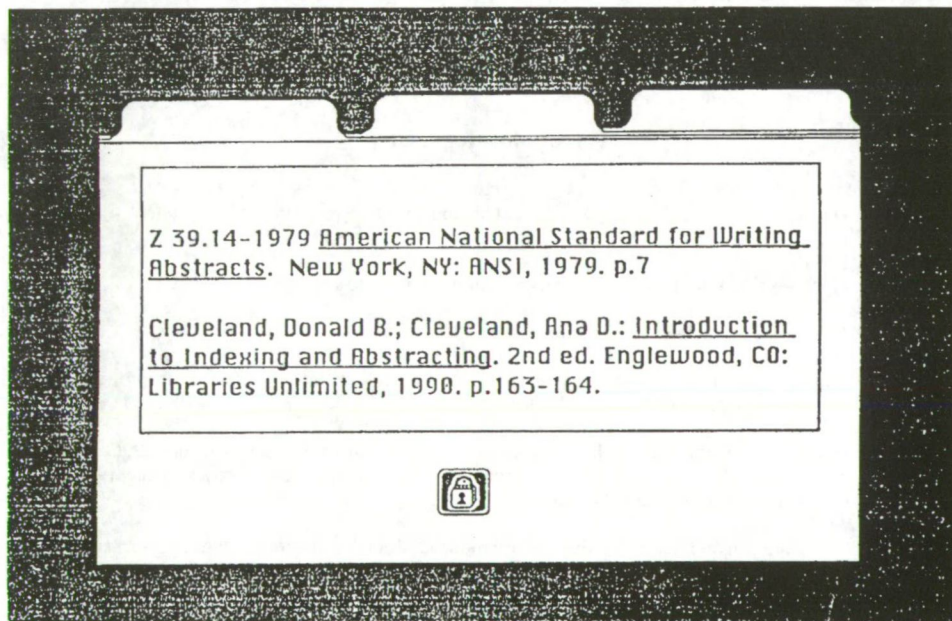
A menühöz való visszatérés opciója tehát mindig szerepel ezen a szinten. Nem feltétlenül van meg viszont az összes, ikonnal jelölt kapcsolattípus, hiszen például nem minden hivatkozás származik a tankönyvből, vagy nem minden kérdésselvetést követ részletesebb kifejtés.

A 3. ábra azt az esetet illusztrálja, amikor a felső szinten, az olvasást említő kártyán a nagyítóüveg ikonjával jelölt nyomógombra kattintunk rá az egerrel. Ilyenkor az alsó szintre, ebben a konkrét esetben az olvasási folyamat részletesebb kifejtését adó néhány kártyához jutunk. Ezek közül a kártyák közül az első látható, ezért van csak előre mutató „Go ahead” gomb rajta.

Új, eddig még nem említett nyomógomb a kártyán a felső szintre, egész pontosan a témával kapcsolatba hozható első „nagyítót” tartalmazó kártyához való visszatérést biztosító „lakat” gomb. Ez a visszatérési lehetőség minden, az adott témát részletező kártyán adva van.

A 4. ábrán a kérdőjel ikon kattintása nyomán megjelenő bibliográfiai kártya példája látható a visszatérést biztosító lakat ikonos gombbal.

A Hypercard szoftver lehetőségeit kihasználva, a különböző kártyák közötti ugrások sebessége és formája kapcsolattípusonként más és más, azaz például ablak felpattanása, áttűnés stb. nyomán lassabban vagy gyorsabban jelenik meg egy-egy kártya.

4. ábra

A kapcsolatokról mondottakat felidézve és a fentieket összefoglalva tehát kapcsolatot kellett létesítenünk minden lineárisan egymást követő kártya között, minden esetben a következő kártyához előre (Go ahead), minden esetben a megelőző kártyához hátra (Go back). Kapcsolat létesült az egy-egy témát megemlítő kártyától az azt a témát részletező kártyák közül az elsőhöz, visszafelé pedig ehhez a felső szintű kártyához minden egyes, a témát részletesen kifejtő kártyától.

A részletes kifejtést adó kártyák egymással egyszerű lineáris kapcsolatban vannak.

A bibliográfiai hivatkozás kérdőjel ikonja mindig csak két kártyát köt össze, egyet a felső vagy az alsó szintről és egyet, amelyik ki is fejt, melyik forrásra hivatkozunk.

Jegyzetek

1. WALLMANSBERGER, J.: 1990. 7.
2. Az elnevezés magyaros „hiperszöveg” formája is használatos, de a „hipertext” terminus egyelőre gyakoribb.
3. JUHÁSZ K. KOŽEVNIKOVA megállapításait (KOŽEVNIKOVA, K.: 1970.) használja fel és fejleszti tovább (JUHÁSZ J.: 1983. 158—160).
4. R. HAMMWÖHNER az R. A. BEAUGRANDE és W. DRESSLER könyvében (BEAUGRANDE, R. A.—DRESSLER W.: 1981.) felsorolt kritériumokat veszi alapul, és bizonyítani kívánja, hogy a hipertexttel kapcsolatos előnyök és nehézségek a szövegben és a hipertextben is elvileg rendelkezésre álló szerkezeti elemek eltérő súlyozásából erednek. (HAMMWÖHNER, R.: 1992. 25.)
5. Az alkalmazások köre jóval bővebb az itt említettekénél, de akár csak a meglevő rendszerek adta gyakorlati lehetőségek felsorolása is meghaladná dolgozatom korlátait.
6. A linearitás nagyobb mértékének a megőrzését más oktatóprogramokban is megtalálhatjuk. (Vö. TESSIER, R.: 1992.)
7. Az AHTA program összesen 67 kártyán 4 téma 15 részkérdését tárgyalja, 5 részkérdés részletesebb kifejtését adva.

Irodalomjegyzék

BERNSTEIN, M.:

1991. Deeply intertwined hypertext: the navigation problem reconsidered. *Technical Communication*. 38. 1. 41—47.

BEVILACQUA, A. F.:

1989. Hypertext: behind the hype. *American Libraries*. 20. 2. 158—162.

BÖHLE, K.:

1992. Editorial. *Nachrichten für Dokumentation*. 43. 1. 3—6.

CANALS, Cabiro I.:

1990. Introducción al hipertexto como herramienta general de información. Concepto, sistemas y problemática. *Revista Española de Documentación Científica*. 13. 2. 685—709.

CHEN, Ch.:

1990. Hypermedia/Multimedia technology and new opportunities for libraries in the 1990s. *Developments in Microcomputing — Discovering New Opportunities for libraries in the 1990s: Festschrift in Honour of Richard de Gennaro*. Essen, 3—23.

CLAASSEN, W.:

1992. Transparent hypermedia? *Online Information 92, 16th International Online Information Meeting, Proceedings, London 9—13 December 1992*. Oxford, etc.: Learned Information, 153—158.

CONKLIN, J.:

1989. Hypertext: an introduction and survey. *Computer*. 20. 9. 17—41.

DAVENPORT, E., CRONIN, B.:

1990. Hypertext and the conduct of science. *Journal of Documentation*. 46. 3. 175—192.

- EAVES, D.:
1991. Hypertext in myth and reality: a technology for the Alexandrine age. *Australian Library Journal*. 40. 4. 289—304.
- DEMENTYEVA, L. B.:
1990. Szisztemy giperzapiszi informacii. *Naucsno-tehnicsezskaja informacija*. 2. 2—8.
- FARMER, L.:
1989. Hypertext: links, nodes and associations. *Canadian Library Journal*. 46. 4. 235—238.
- HAMMWÖHNER, R.:
1992. Kognitive Plausibilität. Vom Netz im (Hyper-)Text zum Netz im Kopf. *Nachrichten für Dokumentation*. 43. 1. 23—28.
- HUSTON, M.:
1990. New media, new messages: innovation through adoption of hypertext and hypermedia technologies. *Electronic Library*. 8. 5. 336—342.
- JUHÁSZ József:
1983. Szövegtani vázlatok. In: RÁCZ Endre, SZATHMÁRI István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Budapest, Tankönyvkiadó, 152—163.
- KOLTAY Tibor:
1991. Hipertext: csupán egy újabb információ eszköz? *Könyvtári Figyelő*. 37. 2. 288—291.
1993. Hipertextet írok. Néhány tapasztalat szembesítve a szakirodalommal. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 40. 8. 341—343.
- KOŽEVNIKOVA, K.:
1979. Ob aszpektah szvajnosztyi teksta kak celom. *Szintakszisz tekszta*. Moszkva, Nauka, 49—67.
- KUHLEN, R.:
1991. Hypertext. Ein nicht-lineares Medium Zwischen Buch und Wissensbank. Berlin etc. Springer.
- KUHLEN, R. et al.:
1989. Hypertext — Grundlagen und Funktionen der Entlinearisierung von Text. Teil 1. Modellierung und Realisierung einer Hypertextbasis in einer ausbildungssystem. *Nachrichten für Dokumentation*. 40. 5. 295—307.
- McKNIGHT, C.:
1991. *Hypertext in Context*. Cambridge etc. Cambridge University Press.
- NIELSEN, J.:
1990. *Hypertext and hypermedia*. Boston etc. Academic Press.
- RADA, R.:
1989. Writing and reading hypertext: An overview. *Journal of the American Society of Information Science*. 4.3. 164—171.
- RAMAIAH, C. K.:
1992. Is hypertext a more flexible teaching tool for education? *Annals of Library Science and Documentation*. 39. 1. 1—8.
- REMZSŐ Tibor:
1991. Hipertext rendszerek. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 38. 4. 145—151.
- SCHNEIDERMAN, B.—KEARSLEY, G.:
1989. *Hypertext hands-on!: an introduction to a new way of organizing and accessing information*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- TERGAN, S-O.:
1992. Zum Aufbau von Wissensstrukturen mit Texten und Hypertexten. *Nachrichten für Dokumentation*. 43. 1. 15—22.
- TESSIER, J. A.:
1992. Cataloging Instruction: Development of a Hypercard implentation of AACR2, Chapter 21. *Journal of Education for Library and Information Science*. 33. 3. 195—205.
- VÁLAS György:
1989. Információátadás helyett tudásátadás: a nem szekvenciális közlés. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 36. 10. 419—427.
1992. A hipertext koncepció megvalósítása: a megértett problémák. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 39. 2. 59—71. (VÁLAS Györgynek ez az írása több, mint 200 tételes, de kizárólag angol nyelvű bibliográfiát tartalmaz.)

WALLMANSBERGER, J.

1990. Hypertextmodelle in der Informationswissenschaft: Die Welt als Text — die Bibliothek als Hypertext. *Online Mitteilungen*. 36. 1. 7—19.

WINGERT, B.—RIEHM, U.—BÖHLE, K.:

1992. Perspektiven auf Hypertext — vorgestellt und hinterfragt. *Nachrichten für Dokumentation*. 43. 1. 83—95. (Ebben a cikkben a következő három, a hipertexttel kapcsolatos monográfiát ismertetik és elemzik kritikusan a szerzők: KUHLEN, R.: 1991., MCKIGHT, C.: 1991., NIELSEN, J., 1990.)

ZEFIROVA, V. L.—CSELNOKOV, V. M.:

1990. Giperlog: gipertekstovaja szisztéma s logiko-smyslovoj navigaciej. *Naucsno-tehnicsecskaja informacija*. 4. 10—14.

ABOUT TEXTUALITY IN HYPERTEXT

TIBOR KOLTAY

Hypertext is a genuine inter- and intradisciplinary phenomenon, which can be well described in terms of textual linguistics.

Hypertext features a new type of cohesion, which is realized by the means of links, which are machine supported, multidirectional and multidimensional and represent the exclusive means of cohesion between nodes, the basic units of hypertext.

Nodes are internally characterized by traditional cohesion.

Hypertext supports the dominance of non-linear organization of information similarly to linearity in traditional text, which is supplemented by non-linear approaches.

Hypertext is characterized by coherence, intentionality, acceptability, situationability, intertextuality, informativity, as well, although many of these differ from their realization in traditional verbal texts.

Perception of hypertext is different of that in traditional text as the reader is allowed (and in the same time compelled) to navigate between nodes.

Hypertext allows synchronic and diachronic reading and the hypertext's reader fulfills a new communicative role, as he/she constantly changes the roles of reader and writer.

Hypertext has to be regarded without unnecessarily creating mythology. It allows associativeness to be not only in the deep structure, but on the surface itself. Still, hypertext is not identical with the deep structure. Hypertext is designed to be suitable for human reading in contrast to other computerized technologies, but it does not substitute them.